

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ, МАЙСТЕРНОСТІ, ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

УДК 371.134: 373.3

© 2010

Анісімова Л.С.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА ОСНОВІ РОЗВ'ЯЗАННЯ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАДАЧ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Як одна з основних стратегій реформування професійної підготовки виділяється орієнтація на оволодіння майбутніми фахівцями основними структурними компонентами педагогічної діяльності. Особливу роль в структурі цієї діяльності грають професійні уміння, які закладають основи професійно-педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкових класів. На жаль, сучасна професійна підготовка майбутнього вчителя не завжди направлена на формування цілісного, системного сприйняття ним своїх функцій. Наслідком цього є погляд на педагогічну діяльність як на окремі, хоча і певним чином пов'язані процеси, відсутність у випускників вузів умінь творчо вирішувати професійні завдання і проблемні ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... У сучасних умовах накопичений значний досвід професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів, у тому числі і у формуванні у їх професійних умінь. Н. Бібік, О. Біда, В. Бондар, П. Гусак, Н. Кичук, Л. Коваль, О. Комар, С. Мартиненко, І. Пальшкова, Л. Петухова, О. Савченко, С. Скворцова, Л. Хоміч, Л. Хоружа, Н. Червякова, І. Шапошникова в своїх дослідженнях освітили найбільш значущі аспекти професійної підготовки студентів спеціальності "Початкове навчання".

Перспективність використання педагогічних задач в навчальному процесі вищій школі вивчені Н. Бордовської, Л. Додоном, С. Годником, Д. Грішиним, І. Зязюном, Л. Кондрашової, Ю. Кравченко Н. Кузьміной, Т. Куріленко, О. Морозової, С. Никітчиной, М. Поташником, А. Реаном, А. Слободянюком, Н. Сметанським, Р. Сухобської, М. Фрумкіним, Р. Чорновим, А. Чернишовим. Авторські системи педагогічних задач представлені П. Гусаком, Н. Демідовою, В. Ковальчук, Ю. Кулюткиним, М. Левіной, Л. Спіріним. В той же час дані роботи недостатньо розкривають проблему розробки і використання системи педагогічних завдань як дидактичного засобу формування професійних умінь у студентів спеціальності "Початкове навчання".

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає в розкритті результатів теоретико-практичного дослідження формування професійних умінь у студентів спеціальності "Початкове навчання" в процесі розв'язання системи педагогічних задач.

Виклад основного матеріалу дослідження... Базою проведення дослідження були вибрані Інститут психології, педагогіки та інклюзивного навчання і Євпаторійський інститут соціальних наук Республіканського вищого навчального закладу "Кримський гуманітарний університет" (м. Ялта). Дослідження проводилося поетапно.

На першому – пошуково-констатуючому – етапі (2004 – 2005 рр.) здійснено обґрунтування проблеми дослідження в психолого-педагогічній, методичній і періодичній літературі. Враховуючи напрямки модернізації професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів, визначимо базові поняття дисертаційного дослідження, а саме:

- професійні уміння вчителя початкових класів є системою розумових і практичних дій, направлених на реалізацію професійних функцій в рамках багатоаспектної освітньої, виховної взаємодії з молодшими школярами, їх батьками, колегами і адміністрацією на оперативному, тактичному, стратегічному рівнях (рис.1);
- система педагогічних задач – це цілісна, інтеграційна, ієрархічна структура, компонентами якої є навчальні педагогічні завдання. Вирішити таку задачу, означає проаналізувати проблемну педагогічну ситуацію, визначити комплекс заходів багаторівневого розв'язання засобом алгоритмічних дій на оперативному, тактичному і стратегічному рівнях. Розв'язати систему педагогічних задач означає розробити комплексну програму різнорівневих заходів, що спрямовані на задоволення інтересів, потреб суб'єктів педагогічної взаємодії з урахуванням їх індивідуально-вікових особливостей (рис. 2).

Система педагогічних задач – це спосіб взаємодії між викладачем і студентом, який характеризується високою активністю студента та спрямованістю на подолання пізнавальних утруднень, викликаних завданням-проблемою, що поставлено педагогом. В рамках взаємодії переважає суб'єктна позиція студента, усвідомлення і ухвалення ним цілі пізнання і самооцінка наявних засобів для вирішення і отримання результатів, що визначає мотивований план процесу поетапного формування певних умінь у фазах: усвідомлення проблеми, гіпотетичне рішення і передбачення його результатів, виконання рішення і перевірка рішення (рис.3).

Професійні вміння вчителя початкових класів

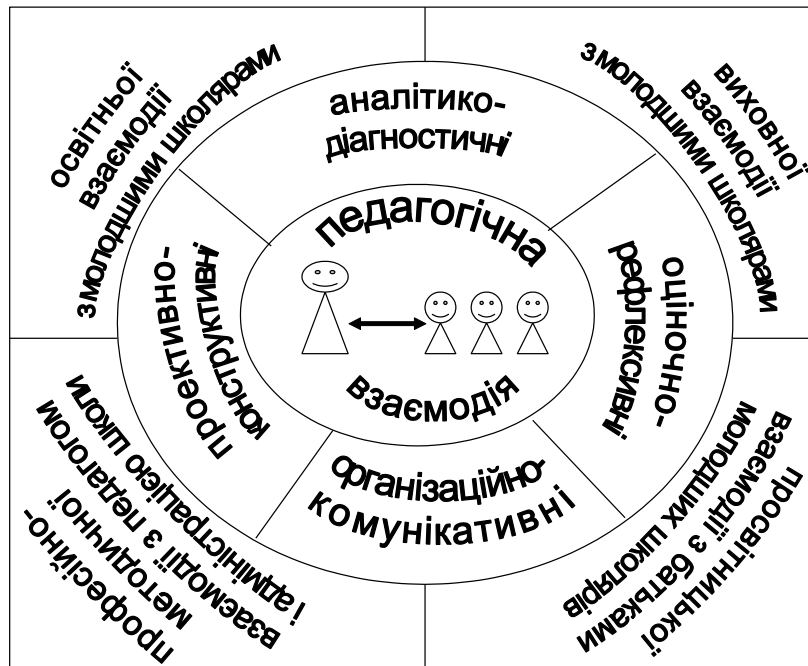

Рис. 1. Види професійних умінь учителя початкових класів:
компетентісний підхід

Враховуючи ключові поняття, була спроектована модель формування професійних умінь у майбутніх учителів початкових класів на основі розв'язання системи педагогічних задач, в якій:

методологічною основою побудови і функціонування моделі є діяльнісний підхід, а також теорія поетапного формування розумових дій; змістовно-процесуальною базою – комплекс функціонально-педагогічних проблем, проблемних ситуацій і система педагогічних задач; організаційно-методичну сторону питання реалізують положення проблемного підходу до організації навчання студентів як одного з найбільш оптимальних в розвитку пошукової діяльності, самостійності, творчості студентів;

ключовими є оволодіння професійними вміннями – це результат спеціальної підготовки, що визначається повноцінним розвитком мотиваційного, когнітивного і операційно-технологічного компонентів, ядром якого виступає усвідомленість дій у розв'язанні різних педагогічних ситуацій і задач в рамках освітньої, виховної, консультативної взаємодії з учасниками педагогічного процесу в початковій школі;

процес формування професійних умінь за допомогою розв'язання системи педагогічних задач – цілісне, спеціально організоване, суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладачів і студентів, що спрямована теоретико-практичне оволодіння майбутніми вчителями початкових класів професійними вміннями, як на аудиторних, так і в ході самостійної, науково-дослідної роботи на основі комплексної реалізації наступних етапів: мотиваційно-когнітивного, операційно-тренувального, контрольного-рефлексивні (рис.3).

Особливого значення для подальшої експериментальної перевірки ефективності розробленої моделі набувають організаційно-методичні умови:

- проблемно-дослідницький характер проєктованих структур навчальної інформації;
- використання системи розвиваючих структур навчальної інформації, що розвиваються;
- застосування евристичних методів в освоєнні системних структур інформації;
- реалізація суб'єкт-суб'єктна взаємодії викладача і студентів, – а також критерії і рівні оцінювання сформованості професійних умінь: мотиваційно-аксіологічний, когнітивний, операційно-технологічний.

На другому – формувальному етапі (2005 – 2008 рр.) на основі аналізу результатів первинної діагностики був здійснений педагогічний експеримент, а саме: впроваджена методика формування професійних умінь у студентів спеціальності “Початкова освіта” в процесі вирішення системи педагогічних завдань і здійснена перевірка її ефективності на практиці; апробований спецкурс “Система педагогічних завдань в діяльності вчителя початкових класів”; складений збірник педагогічних задач, матеріали якої використовувалися в процесі викладання дисциплін психолого-педагогічного і методичного циклів; на основі результатів практичної діяльності

студентів розроблений проект ресурсного центру “Початкова школа: XXI сторіччя”; узагальнені і проаналізовані експериментальні дані.

Рис.2. Компоненти системи педагогічних задач

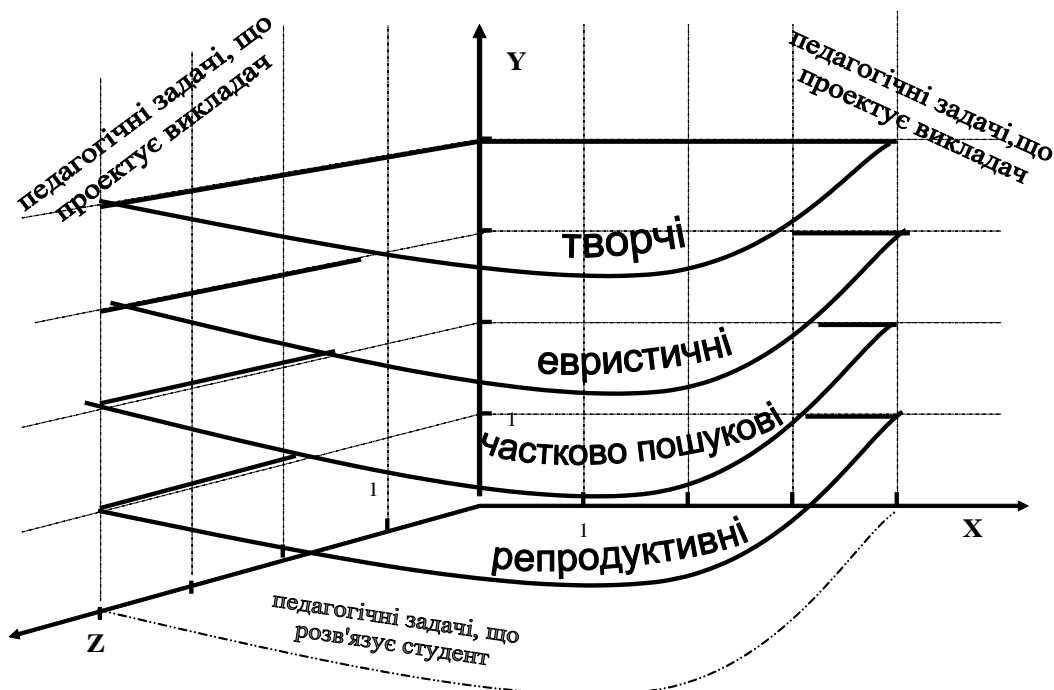

Рис. 3. Схема структури системи педагогічних задач (значення осей:

Осі координат	X	Z	Y
Види педагогічних задач	1. освітньої взаємодії	1. аналітико-діагностичні	1. репродуктивні
	2. виховної взаємодії	2. проєктивно-конструктивні	2. частково-пошукові
	3. просвітницької взаємодії	3. організаційно-комунікативні	3. евристичні
	4. професійно-методичної взаємодії	4. оцінювально-рефлексивні	4. творчі

В результаті перевірки експериментальної методики системного використання педагогічних задач в процесі формування професійних умінь у майбутніх вчителів початкових класів були отримані наступні висновки.

1. Результати проведеного експериментального дослідження підтвердили підвищення ефективності процесу формування професійних умінь в процесі розв'язання системи педагогічних задач, за рахунок теоретичного обґрунтування послідовних, взаємообумовлених етапів цього процесу, розробки сукупності спеціальних засобів: комплексу інтерактивних форм і методів орієнтованих на практичну підготовку до педагогічної діяльності; евристичних методів у розв'язання педагогічних задач; використання аудіовізуальної і комп'ютерної техніки, мережі Інтернет.

2. Експериментальна перевірка науково обґрунтованого, цілісного, поетапного процесу формування професійних умінь, сукупності адекватних засобів і їх впливу на ефективність його функціонування і розвитку, визначення рівнів сформованості професійних умінь у майбутніх вчителів здійснювалася на основі таких критеріїв, як: мотиваційно-аксіологічного, когнітивного, операційно-технологічного. На основі проведеного дослідження, залежно від професійної компетентності виконання майбутніми вчителями педагогічної діяльності, виділено чотири рівні сформованості у студентів професійних умінь: початковий, середній, достатній, високий.

3. Перевірка ефективності впровадження розробленого процесу формування професійних умінь у майбутніх вчителів початкових класів здійснена, використовуючи діагностичний пакет, який включав методики що спрямовані на виявлення об'єктивних показників по вище вказаних критеріях, а також з використанням методів якісного аналізу отриманих результатів.

4. Динамічне зростання в експериментальних групах кількості студентів, які оволоділи професійними вміннями високого і достатнього рівнів, зафіксована успішність формування всіх видів професійних умінь переконливо показує педагогічну доцільність використання розробленої методики формування професійних умінь і ефективність впливу сукупності розроблених засобів на функціонування і розвиток даного процесу.

Кількість майбутніх вчителів з високим рівнем сформованості умінь збільшилася в експериментальних групах на 27,1 %, у контрольних груп – 13%; з достатнім рівнем сформованості умінь збільшилася в експериментальних групах на 38,1 %, у контрольних – 14,1 %.

На третьому – підсумковому – етапі (2009 – 2010 рр.) проведено повний аналіз матеріалів, отриманих в процесі дослідження; здійснено впровадження результатів; завершено оформлення у вигляді дисертації. Експериментально доведена педагогічно доцільна відповідність теоретичної і практичної підготовки студентів на кожному з етапів процесу формування професійних умінь на основі поєднання теоретичних курсів і всіх видів безперервної педагогічної практики, спеціально організованих аудиторних та позааудиторних занять, особистісно орієнтованих індивідуальних завдань, що знайшло віддзеркалення в розробленому практичному посібнику "Система педагогічних завдань в діяльності вчителя початкових класів".

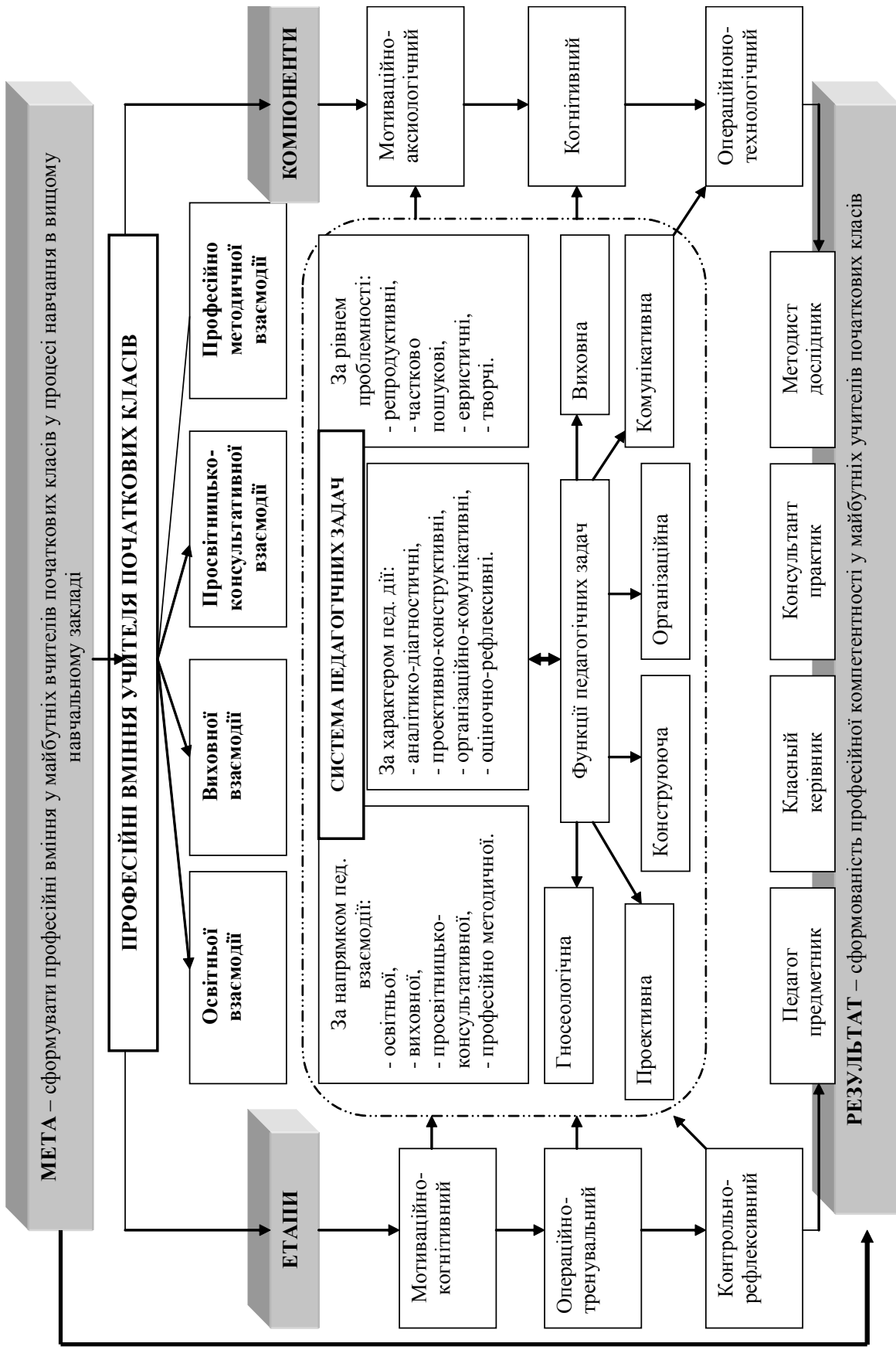
Висновки... Таким чином, значення отриманих результатів дослідження полягають в тому, що:

- вперше обґрунтована система педагогічних задач, що враховує зв'язок між специфікою діяльності вчителя початкових класів і різноманіттям існуючих педагогічних задач; розроблена структурно-функціональна модель формування професійних умінь у студентів спеціальності "Початкове навчання" на основі системи педагогічних задач;

- уточнена методика використання педагогічних задач як дидактичного засобу формування професійних умінь у майбутніх вчителів початкових класів;

- отримали подальший розвиток ідеї реалізації задачного підходу до організації підготовки педагогічних кадрів у вузі.

Разом з тим, проведене дослідження не вичерпує усіх їх шляхів вирішення даної проблеми. Перспективними напрямками її дослідження є вивчення питань адаптації системи педагогічних задач як комплексного методу викладання предметів психолого-педагогічного і методичного циклів, а також використання в науково-дослідній діяльності студентів.

Мал. 4. Модель формування професійних умінь у майбутніх учителів початкових класів у процесі розв'язання педагогічних задач

Література

1. Коваль Л.В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова: [монографія] / Л.В. Коваль. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – 375 с.
2. Ковальчук В. А. Соціально-педагогічні задачі: сутність, типологія, технологія розв'язання : [монографія] / В. А. Ковальчук. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 152 с.
3. Мільто Л. О. Методика розв'язання педагогічних задач : [навч. посібник] / Л. О. Мільто. [2-ге вид., переробл. і допов.] – Харків : Ранок-НТ, 2004. – 152 с.
4. Моделирование педагогических ситуаций: проблемы повышения качества и эффективности общепедагогической подготовки учителя / [под ред.: Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухобской]. – М. : Педагогика, 1981. – 120 с.
5. Ситуационный анализ, или Анатомия кейс-метода / [под ред. Ю. П. Сурмина]. – К. : Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.

Анотація

В статті розкриті результати теоретико-практичного дослідження формування професійних умінь у студентів спеціальності “Початкове навчання” в процесі розв'язання системи педагогічних задач. Наведені елементи системи педагогічних задач. Представлені та охарактеризовані основні етапи та підсумки дисертаційного дослідження за темою “Система педагогічних задач як засіб формування професійних умінь у майбутніх вчителів початкових класів”.

Аннотация

В статье раскрыты результаты теоретико-практического исследования формирования профессиональных умений у студентов специальности “Начальное обучение” в процессе решения системы педагогических задач. Приведены элементы системы педагогических задач. Представлены и охарактеризованы основные этапы и итоги диссертационного исследования по теме “Система педагогических задач как средство формирования профессиональных умений у будущих учителей начальных классов”.

Summary

In the article the results of research are exposed on forming of professional abilities for the students of speciality the “Elementary school teacher” in the process of decision of the system of pedagogical tasks. The elements of the system of pedagogical tasks are resulted. Presented and described the basic stages and results of dissertation research on the topic “System of pedagogical tasks as mean of forming of professional abilities for the future teachers of initial classes”.

Ключові слова: система педагогічних задач, професійні вміння учителя початкових класів.

Ключевые слова: система педагогических задач, профессиональные умения учителя начальных классов.

Key words: system of pedagogical tasks, professional abilities of teacher of initial classes.

Подано до редакції 24.10.2010.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф.Редькіною Л.І.

УДК 378:3/8

© 2010

Величко Н.М.

ДО ПРОБЛЕМИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Становлення сучасної української освіти відбувається в умовах євроінтеграції, зростання етнокультурних впливів та поступового переходу до постіндустріального суспільства. У зв'язку із цим з поміж важливих освітніх завдань постає необхідність етнокультурного відродження, налагодження позитивного міжнаціонального спілкування, виховання віротерпимості та формування етнічної толерантності молоді. В основних законодавчих та освітніх документах української держави, а саме Конституції України, Законах України “Про загальну середню освіту”, “Про вищу освіту”, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті принципи багатоетнічності та полікультурності окреслені, як одні з найважливіших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Останнім часом у науковій літературі спостерігається підвищений інтерес науковців до проблеми професійної освіти педагогів, у зв'язку із зміною освітньої парадигми. У працях вітчизняних дослідників (В.Андрущенко, Н.Абашкіна, В.Болгаріна, П.Антонюк, І.Зязюн та ін.) та зарубіжних вчених (М.Галагузова, Н.Кузьміна, А.Маркова, А.Мудрик та ін.) розкрито засади професійної підготовки педагога та описані основні проблеми, з якими зустрічається педагог в навчально-виховному процесі. Це – постійне ускладнення змісту освіти, гарантування високого рівня освітніх стандартів, самостійна підготовка і вирішення творчих і дослідницьких завдань, ускладнення проблем виховання, безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання та виховання,